

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо комісійної винагороди за послуги еквайрингової установи (вартості торговельного еквайрингу)»

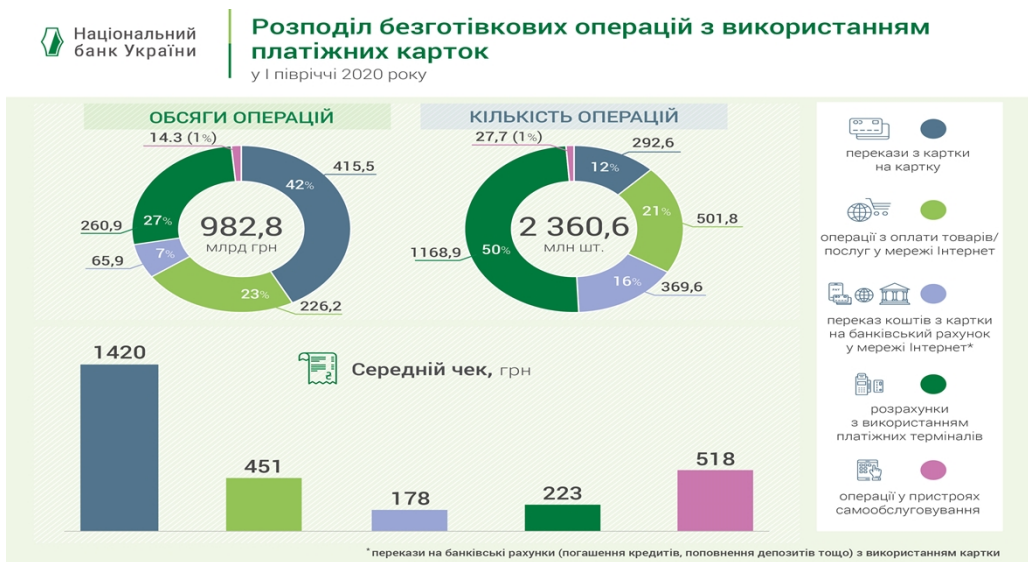
1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо комісійної винагороди за послуги еквайрингової установи (вартості торговельного еквайрингу)» (далі – проект Закону України) розроблено з метою зниження фінансового навантаження на торговців, що приймають оплату за товари (роботи, послуги) шляхом безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток.

Протягом останніх 5 років в Україні значно зріс рівень «проникнення» безготівкових розрахунків, як за показниками зростання мережі POS-терміналів, так і за кількістю й обсягами безготівкових операцій серед населення України, що відчутно скорочує відставання від країн Європи.

Кількість платіжних терміналів у торговельній мережі (контактних та безконтактних) у розрахунку на 1 млн. осіб постійного населення України на 01 квітня 2020 року становила 8,3 тис. од. проти 4,5 тис. од. у 2015 році (зростання більше ніж на 84,4%), а, порівняно зі станом на 01 квітня 2019 року, мережа торговельних POS-терміналів в Україні зросла на 14,5% (до 331,4 тис. од.).

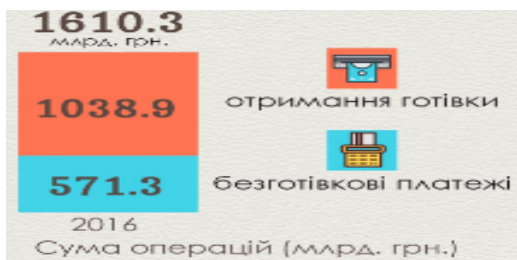
За даними *Національного банку України*¹, за I півріччя цього року загальна кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, становила 2360,6 млн. шт., а їх обсяг склав – 982,8 млрд. грн.

При цьому, обсяг безготівкових операцій з використанням платіжних карток («очищений» від обсягу переказав з картки на картку – 415,5 млрд. грн.),

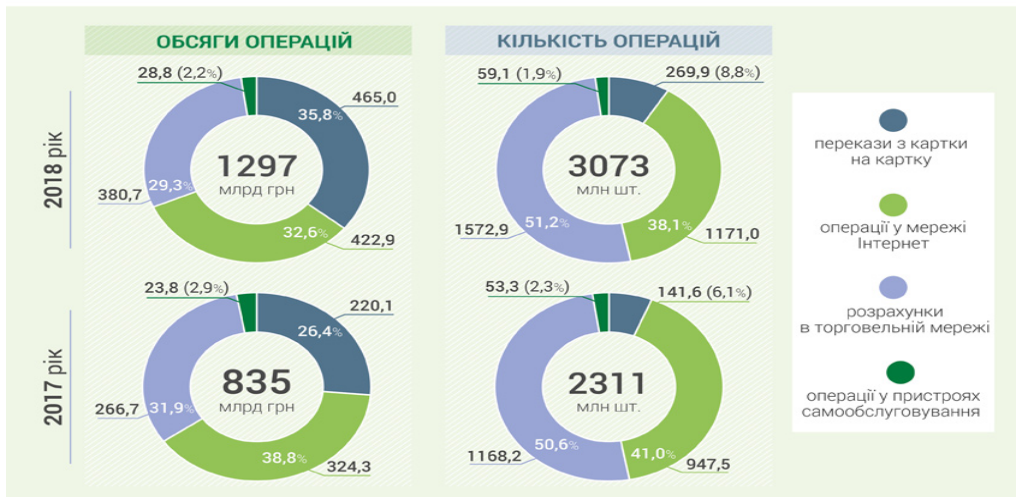
¹ <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31538042>; <https://bank.gov.ua/ua/news/all/za-kilkistyu-ta-sumoyu-v-ukrayini-perevajayut-bezgotivkovi-operatsiyi>; https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/06-08-20_Cashless_operations_ua.jpg; <https://news.dtk.ua/finance/bank-system/53703>; <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannyam-platiijnih-kartok-2019-rik>

у I півріччі 2020 року, склав 567,3 млрд. грн., а це майже сягає річних обсягів цього показника у 2016 році – 571,3 млрд. грн.

Національний банк України

Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток

Саме з 2016 року спостерігається стійке зростання як кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток, так і їх річних обсягів (за вирахуванням обсягів безготівкових переказів з картки на картку): у 2017 році – майже 615,0 млрд. грн. (+7,7%); у 2018 році – 832,0 млрд. грн. (+35,3%); у 2019 році – 1035,7 млрд. грн. (+24,4%); річний показник 2020 року можна очікувати на рівні, що перевищує 1130,0 млрд. грн. (+9,1%).

Національний банк України

Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток у 2019 році

З досліджень Національного банку України відомо, що вартість обслуговування готівкового обігу (інкасація) для корпоративного бізнесу становить 0,02%. Тоді як комісія за здійснення безготівкових операцій з використанням платіжних карток – від 1,8% (різниця в 90 разів). Для малого та середнього бізнесу розміри комісії за картками ще вищі – починаються від 2% (і можуть сягати до 3%).

Подібна тарифна політика операторів платіжних систем у сегменті безготівкових розрахунків провадиться всупереч стратегії Національного банку України Cashless economy² і не мотивує торговців (компанії) приймати платіжні картки через високі комісії. Для деяких видів господарської діяльності завищений розмір комісії практично нівелює прибуток від діяльності, що в свою чергу призводить до розвитку тіньової економіки.

Проте, приймання платіжних карток є обов'язковим для торговців відповідно до законодавства України. **Під тиском цієї обставини**, вони змушені нарощувати обсяги безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток і, одночасно, сплачувати завищені розміри торгової комісії за еквайринг, що створює відчутний додатковий фінансовий тиск на офіційний бізнес в Україні.

При середній вартості торгівельного еквайрингу в Україні на рівні 2%, витрати торговців (ритейлерів) на оплату комісії за проведення безготівкових операцій з використанням платіжних карток можна оцінити наступним чином:

- за 2016 рік – понад 11,4 млрд. грн.;
- за 2017 рік – 12,3 млрд. грн.;
- за 2018 рік – понад 16,6 млрд. грн.;
- за 2019 рік – понад 20,7 млрд. грн.;

- за I півріччя 2020 року – майже 11,35 млрд. грн. (логічно припустити, що за результатами 2020 року, витрати торговців на сплату комісії за проведення безготівкових операцій з використанням платіжних карток перевищать 22,6 млрд. грн.).

Тобто, **протягом 5-річного періоду**, фіксується **зростання обсягів** таких витрат **вдвічі**. Слід також розуміти, що їх вартість включається в загальну вартість товарів (робіт, послуг), і за це змушені платити пересічні українці.

² <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kontseptsiya-proektu-cashless-economy-vid-18052016>

В Україні левову частку комісійної винагороди за послуги еквайрингової установи (вартості торгівельного еквайрингу) становить комісійна винагорода інтерчейндж (60% - 75%) – міжбанківська плата за обмін, яка сплачується еквайром емітенту електронних платіжних засобів за кожну пряму або опосередковану (через третю особу) безготівкову операцію, здійснену за допомогою платіжної картки, і варіюється у межах 1,4–1,8% від суми операції.

У країнах Європейського союзу зазначений розмір комісії інтерчейндж обмежений на законодавчому рівні і становить не більше ніж 0,3 % від кожної транзакції здійсненої за допомогою платіжної картки (відповідні обмеження встановлені **Регламентом 2015/751 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2015 року**³ про міжбанківські комісійні збори за платіжні операції), а у Сполучених Штатах Америки справляється фіксована комісія інтерчейндж у розмірі 20 центів з кожної безготівкової транзакції.

Наведені дані свідчать про те, що **користуючись своїм монопольним становищем** на ринку України, **оператори платіжних систем у 2 рази збільшили свої щорічні доходи** (якщо співставляти показники 2016 і очікувані показники 2020 років), **але ніяк не знизили вартість торгівельного еквайрингу** (за безготівковими операціями з використанням платіжних карток), і не мають наміру здійснити це у майбутньому. Очевидно, що **в даному випадку, закони ринку, у їх класичному тлумаченні, не працюють**, а економічно обґрунтоване **зрівноваження інтересів** усіх зацікавлених сторін можливе лише за умови регуляторного (Антимонопольний комітет України) або законодавчого (Верховна Рада України) **втручання держави**. При цьому, мінімальні правові та фінансові наслідки матиме саме законодавчий шлях врегулювання цієї проблеми, оскільки він не передбачає права на подальші вимоги торговців щодо відшкодування операторами платіжних систем надлишково сплачених коштів (збитків) за минулі періоди, що цілком можливо у разі прийняття регуляторного рішення Антимонопольним комітетом України.

Тому регулятор, у стратегії Національного банку України по впровадженню Cashless економу в Україні, також передбачає впровадження обмеження розміру комісійної винагороди інтерчейндж і поступове зниження цього показника до економічно зрівноваженого значення. Спираючись на досвід Європейського Союзу, впровадження законодавчого обмеження банківських комісій при безготівкових операціях, проведених за допомогою платіжних карт, є єдиним правильним рішенням у цьому питанні.

2. Цілі та основні завдання прийняття законопроекту

Проект Закону України розроблений з метою реформування діючого законодавства для створення сприятливих умов для ведення та розвитку бізнесу в Україні та повністю відповідає стратегії Національного банку України по впровадженню Cashless економу в Україні.

Запропоновані законопроектом зміни дозволять поступово (і на порядок менш «жорстко», ніж це впроваджено у Європейському Союзі) зменшити

³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015R0751>

фінансове навантаження на суб'єктів господарювання під час здійснення операцій за допомогою платіжних карток, впровадити практику обмеження максимальними розмірами рівня відповідних комісійних винагород, яка, за принципами та методами, є аналогічною Європейській, але не дублює її повністю, враховуючи фінансово-економічні реалії України.

Прийняття законопроекту покращить інвестиційний клімат в Україні та підвищить позиції України в у міжнародному рейтингу Doing Business.

3. Загальна характеристика та основні положення законопроекту

Проектом Закону України пропонується внести зміни до:

- Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», які передбачають встановлення законодавчого обмеження розмірів комісійної винагороди інтерчейндж (з м'яким варіантом зниження до 1,2% у 2021 році, 1,0% у 2022 році та 0,9% у 2023 році) і комісійної винагороди за послуги еквайра, що сумарно сплачують держателі електронних платіжних засобів розрахунків та торговці під час здійснення розрахунків за продані товари (виконані роботи, надані послуги), з таким самим м'яким варіантом зниження, протягом 3-х років, відповідно до 1,8%, 1,6% та 1,4%, а також, запровадження фінансової відповідальності за перевищення встановлених обмежень (максимальних розмірів відповідних комісійних винагород);

- Статті 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» - щодо узгодження норм цього закону з положеннями Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» в частині встановлення обмежень розмірів комісійних винагород за безготівковими операціями з використанням платіжних карток.

4. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

У даній сфері правового регулювання діють Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Прийняття законопроекту не потребує додаткових витрат з Державного бюджету України.

Безпідставними, також, є припущення про можливість виникнення додаткового фінансового навантаження на держбюджет у зв'язку з необхідністю докапіталізації державних банків, які обслуговують більшу частку карткових оборотів, внаслідок щорічного недоотримання цими банками мільярдів грн. комісії, оскільки:

- ринок безготівкових розрахунків достатньо динамічно зростає в Україні, саме внаслідок зростання попиту громадян на послуги проведення безготівкових розрахунків і активніше використовують платіжні картки. Тому, зростання обсягів та кількості безготівкових операцій гарантують банкам можливість

заробляти на масштабі ринку, а не на підтриманні високої ціни на послуги еквайрингу;

- доходи операторів безготівкових розрахунків, порівняно з 2016 – 2017 роками зросли у 2 рази, проте і у 2016-2017 роках (при вдвічі менших доходах) вказаний сегмент їх діяльності був не лише прибутковим, але й забезпечував достатньо ресурсів для інвестицій в інфраструктуру (яка, також, зросла майже удвічі);

- інвестиції банків у розвиток інфраструктури (мережі термінального обладнання, в т.ч. інновацій у цій сфері), у кінцевому результаті, здійснюються за рахунок торговців, які за власні кошти або купують, або орендують таке обладнання (зокрема, оренда одного POS-терміналу коштує щомісяця додатково 300 грн., крім оплати торговельного еквайрингу), що забезпечує швидке повернення відповідних банківських інвестицій (приблизно за 2 роки). Цей факт, також, повністю дизавуалює припущення про імовірність суттєвого зростання терміну окупності інвестицій у відповідну інфраструктуру, у разі законодавчого обмеження граничної вартості торговельного еквайрингу в Україні.

6. Прогнозовані соціально-економічні та інші наслідки прийняття законопроекту

У наслідок прийняття проекту Закону України, цілком імовірно:

- може відбутись певне підвищення надавачами послуг з торгового еквайрингу інших платежів чи запровадження нових (наприклад здорожчання операції зі зняття готівки в банкоматі, підвищення вартості інкасації готівки тощо). Проте, якщо зросте вартість операцій, пов'язаних з обслуговуванням готівкового грошового обігу та готівкових розрахунків – це ще більше сприятиме зростанню частки безготівкових розрахункових операцій, що сприятиме легалізації та зростанню національної економіки, підвищенню її інвестиційної привабливості, а також, повністю відповідає стратегії Національного банку України із впровадження в Україні Cashless economy;

- банки можуть суттєво переглянути політику щодо емісії та розповсюдження платіжних карток, оскільки зараз витрати на зазначені цілі легко перебиваються за рахунок високої вартості торговельного еквайрингу. При цьому, за даними Національного банку України, населення використовує трохи більше 53% з 68,6 млн. шт. емітованих карток, тобто витрати на емісію і розповсюдження майже половини платіжних карток є не ефективними. Можна очікувати, що задля економії у цьому сегменті, банки звернуть більше уваги на розвиток технологій використання для безготівкових розрахунків смартфонів та інших NFC-пристроїв.

Прийняття проекту Закону України дозволить зменшити фінансове навантаження на суб'єктів господарювання та кінцевих споживачів їх товарів (робіт, послуг), сприятиме розвитку та відновленню економічного зростання в Україні.

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: МЕЗЕНЦЕВА МАРІЯ СЕРГІЇВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000DBEA160004C37301
Дійсний до: 30.03.2021 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 369д9/1-2020/183256 від 13.10.2020

233312